

UNELE ASPECTE ALE INTERPRETĂRII MINIATURILOR CORALE DE ZLATA TKACI ÎN PRACTICA CONCERTISTICĂ

SOME ASPECTS OF THE INTERPRETATION OF THE CHORAL MINIATURES BY
ZLATA TKACI IN CONCERT PRACTICE

MIHAI MIHALAȘ,

doctorand,

Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice

CZU 784.087.68(478)

784.087.68:781.68

Articolul include analiza a două din creațiile corale semnate de cunoscuta compozitoare Zlata Tkaci, „Dulce plai” și „Lacul albastru”. Ambele miniaturi cuprind o serie de mijloace de expresivitate care ajută considerabil la formarea conceptului muzical al creațiilor. În practica interpretativă, atât pe parcursul pregătirii materialului muzical în procesul repetițiilor, cât și în scenă, miniaturile corale ale Z. Tkaci ridică în fața dirijorului o serie de dificultăți de ordin tehnic și conceptual. Autorul vine cu o serie de idei desprinse din propria practică interpretativă, menite a accelera procesul de studiere a pieselor corale și a aduce la urechile publicului o variantă cât mai desăvârșită a interpretării creațiilor sus-menționate.

Cuvinte-cheie: *concept muzical, formă muzicală, interpretare concertistică, mijloace de expresivitate muzicală, miniatură corală, procedee interpretative, scriitură corală, Zlata Tkaci*

This article includes an analysis of two choral creations signed by the well-known composer Zlata Tkaci, „Dulce plai” and „Lacul albastru”. Both miniatures include a range of means of expressiveness that help considerably the formation of the concept of musical creations. In interpretative practice during the preparation of the musical material at the rehearsals and on the stage, the choral miniatures of Z. Tkaci put a series of technical and conceptual difficulties before the conductor. The author comes with some ideas drawn from his interpretative practice, aimed to accelerate the process of studying the choral pieces and to bring to the public's ears an interpretation as perfect as possible of the above-mentioned creations.

Keywords: *musical concept, musical form, interpretation in concert, musical means of expressiveness, choral miniature, interpretative processes, choral writing, Zlata Tkaci*

Muzica corală a fost și este un fenomen care prin definiție manifestă exteriorizarea esenței unui lucru sau a unui proces și care este percepută la modul direct de către unul sau mai mulți indivizi. Deseori, anume această muzică este îndrăgită de mulți și înțeleasă mai cu ușurință în comparație cu genurile muzicii instrumentale. Unul din motivele preferinței pentru acestui gen este prezența textului literar, dar și accesibilitatea vocală, adică posibilitatea oricărui individ de a imita linia melodică a piesei în varianta inițială, cu vocea.

În Moldova, pe parcursul primei jumătăți a sec. XX, muzica corală s-a manifestat mereu ca o punte care unea membrii unei comunități prin interese comune, datorită introducerii acesteia în multe dintre instituțiile publice, începând cu școlile orășenești, până la casele de cultură din cele mai îndepărtate sate. Însă, formațiile corale nu erau profesioniste iar școala componistică locală nu era una avansată, astfel încât piesele corale prezentau de cele mai dese ori simple prelucrări ale folclorului local. Totuși, pe măsură ce societatea devenea mai dezvoltată, a apărut și nevoia de o creștere profesională în domeniul muzicii. Muzicologul Elena Mironenco menționează că „transformările cardinale ce apar la trecerea dintre epoci, de regulă sunt concentrate împrejurul anilor cu două zerouri. Dar confluența sec. XX–XXI este legată și de procesul trecerii într-un nou secol și mileniu, ce se deosebește printr-un grad extrem de înalt în transformarea culturii și artei, printre care și creația componistică” [1]. Astfel, în a doua jumătate a sec. XX, în Republica Moldova apar o serie de compozitori care într-o măsură oarecare satisfac cererea publicului, totodată ridicând nivelul cultural general la o treaptă mult mai înaltă. Una din reprezentantele acestei pleiade de compozitori a fost și Zlata Tkaci, care grație talentului și studiilor sale a reușit să lase posterității o serie de lucrări în cele mai diverse genuri muzicale, inclusiv pentru

diferite componente corale. Printre acestea, un interes sporit pentru noi prezintă piesele corale pentru cor mixt, scrise la confluența sec. XX–XXI. Miniaturile corale ale Zlatei Tkaci sunt adevărate perle ale muzicii corale naționale. Pe lângă limbajul muzical bine dezvoltat și aranjarea reușită a textelor poetice pe liniile melodice, aceste creații se mai deosebesc și prin sonoritatea colorată, prin expresivitatea textului și, nu în ultimul rând, prin eleganța în alcătuirea formei și suplețea facturii. Muzicologul Margarita Belâh afirmă, pe bună dreptate, că „creațiile muzicale ale compozitoarei de multă vreme au ocupat un loc deosebit în repertoriul diferitor colective artistice din Moldova. Motivele sunt cunoașterea în profunzime a particularităților aranjamentului, virtuozitatea utilizării facturii, precum și gama largă de genuri abordate...” [2]. Deci, toate aceste aptitudini ale Z. Tkaci au ajutat-o să creeze adevărate modele de compoziție muzicală demne de a fi analizate și interpretate de colectivele profesioniste.

În practica interpretativă, atât pe parcursul pregătirii materialului muzical în procesul repetițiilor, cât și în scenă, miniaturile corale ale Z. Tkaci ridică în fața dirijorului o serie de dificultăți de ordin tehnic și conceptual. Textele poetice pe care le folosește compozitoarea sunt atât de profunde ca sens, încât în procesul tratării lor se ivesc o multitudine de direcții și idei de abordare a acestora. De cele mai dese ori, ele vizează tematica vieții și morții, interacțiunea dintre univers și om, lumea interioară a omului situat în centrul universului, relația dintre individ și societate, idei ce au avut o popularitate mare în perioada romantică. În general, a doua jumătate a secolului XX, în actuala Republica Moldova este caracterizată de o influență neo-romantică, care s-a manifestat în creațiile diferitor compozitori moldoveni printre care Z. Tkaci, V. Zagorschi, ș.a. Menționăm în primul rând acești doi autori, întrucât la ambii omul, personalitatea umană se află în prim plan, iar ideile social-politice, atât de uzate pe parcursul primei jumătăți a sec. XX sunt tratate mult mai discret.

Nu este întâmplător că miniatura corală este îndrăgită de compozitorii perioadei post-sovietice din Republica Moldova. Este binecunoscut, că miniatura corală s-a cristalizat ca gen muzical în perioada romantismului, rămânând pe tot parcursul sec. XX un mod de a relata într-un timp restrâns un microcosmos plin de idei, sentimente, senzații, ș.a. și nu e de mirare că anume acest gen este unul dominant și în creația majorității compozitorilor neo-romantici, inclusiv mai mulți compozitori locali. Un alt motiv pentru care miniatura corală are succes atât în cercul componistic cât și în cel interpretativ este forma ei destul de mică și concentrată, faptul că poate relata un univers întreg într-o dimensiune relativ mică, neavând nevoie de forme desfășurate, tratări filozofice extreme și de alte componente caracteristice unei opere, simfonii ș.a., compozitorii recurgând doar la un minim de mijloace de expresivitate.

După cum a fost relatat anterior, creația componistică a Z. Tkaci este una diversă și demnă de apreciat, însă în cazul de față ne vom concentra atenția asupra a două din miniaturile corale pentru componentă mixtă — *Dulce plai* și *Lacul albastru*, ambele compuse pe textele poetei Agnesa Roșca. O primă comparație, fie chiar și superficială, observăm că lucrările menționate relevă un contrast muzical și sunt total diferite ca formă, material muzical, factură și metru.

Dulce Plai este o miniatură corală de dimensiuni restrânse, scrisă într-o formă bipartită simplă, având la baza intonativă un motiv simplu cu caracter dansant. Și măsura de 5/4, și desenul ritmic menținut aproape identic pe parcursul întregii lucrări, și tempoul *Vivo*, și metrul lucrării, toate indică legături cu muzica de dans. Textul folosit de compozitoare pentru *Dulce Plai* la prima vedere este o poezie cu caracter pastoral, în care se descrie un peisaj din natură, însă nu unul simplu, ci un loc cu totul deosebit, unde este prezentă marea albastră, râuri de argint, munții cărunți, crânguri de privighetori, toate corelate într-un singur tablou. Piesa *Dulce plai* poartă un caracter vesel și pozitiv. Compoziția nu face exces de mijloace de expresivitate, toate cele utilizate în piesă sunt pe deplin justificate și apar la locul potrivit. Planul dinamic al lucrării este destul de variat, de la *mp* până la *ff*, cu nuanțe de *crescendo*, *diminuendo*, sau chiar *sf*. De asemenea, la capitolul *tempo* întâlnim câteva *ritenuto*-uri și *a tempo*. Cel mai reprezentativ mijloc de expresivitate în această piesă corală este armonia bogată. Factura acordică permite compozitoarei folosirea unor sonorități dintre cele mai diverse, septacorduri mărite, micșorate, nonacorduri, toate apărând în diferite răsturnări și poziții. Complexitatea limbajului armonic

prezintă dificultate în interpretarea piesei în practica concertistică. Aceasta aduce cu sine o serie de probleme și impedimente în procesul descifrării și, mai mult ca atât, în scenă. Pe lângă faptul că armonia în *Dulce plai* prezintă un strat foarte dezvoltat, aceasta se raportează și la un tempo extrem de rapid, fapt ce împiedică și mai mult reușita unei interpretări excelente, tempoul *Vivo* excluzând, practic, posibilitatea corectării planului armonic pe parcursul lucrării corale. Pentru interpretarea acestei miniaturi este necesar în primul rând un cor profesionist sau, cel puțin, unul de studii, dar bine inițiat, cu o manieră de interpretare și emiteră a sunetului foarte ușoară, apropiată celei din epoca Renașterii, cu o dicție perfectă și nu în ultimul rând cu o capacitate auditivă excelentă din partea artiștilor de cor în general și a dirijorului în special. Este principială de asemenea respectarea exactă a procedurilor de articulare prezente în piesa corală *Dulce Plai*, acestea de cele mai multe ori ajutând la păstrarea direcției corecte a planului armonic prin stabilirea unor punți sau a unor acorduri-cheie pe sunete cu durate mai lungi sau pe accente, fie ele prozodice sau melodice. Un alt factor decisiv în reușita interpretării acestei miniaturi este și componența corală: cu cât corul este mai numeros, cu atât va fi mai dificil de a dobândi toate mijloacele de expresivitate într-un produs bine încheiat.

Dar cel mai complicat pentru un interpret este procesul de transmitere publicului a mesajului estetic și a conținutului muzical-poetic al piesei. Este de datoria dirijorului de a găsi anume acele mijloace și tratări, folosirea cărora ar facilita accesibilitatea percepției produsului artistic. Pentru aceasta este nevoie de o studiere atentă a textului poetic și descifrarea sensului și ideilor de dincolo de cuvinte.

Lacul Albastru diferă semnificativ de *Dulce Plai*, aici armonia fiind și mai diversă, cu acorduri mai complexe, cu unele elemente polifonice imitative și cu o serie de alterații care se succed consecutiv pe parcursul întregii lucrări. Factura este mai bogată și, respectiv, ambitusul vocilor este mai larg. Deci, pe lângă faptul că se relevă o armonie sofisticată, un diapazon extins, fiind utilizat deseori registrul înalt și nuanța *p*, mai apar și sărituri la intervale de sexte și septime care nu sunt dintre cele mai comode în interpretarea corală. De asemenea, pe parcursul piesei, în afară de tempourile inițial stabilite, apar o serie de schimbări de tempo precum și de nuanțe. Această creație necesită o atenție sporită asupra intonației și structurii armonice în special. Este principial pentru un dirijor de a crea condiții de sonoritate pentru ca artiștii de cor să poată sesiza și emite cu mai multă ușurință liniile lor melodice. Un factor extrem de important în cazul schimbării planului armonic pe parcursul lucrării este respectarea strictă a pauzelor, în timpul cărora grupurile corale au posibilitatea de a-și găsi sunetele următorului strat armonic. Dicția are un rol important în emiteră exactă a sunetului, iar frazarea corectă ajută la crearea formei.

Forma piesei *Lacul Albastru* este una tripartită simplă, unde prima parte și repriza poartă un caracter liniștit, partea mediană fiind mai rapidă și mai agitată. Deși lucrarea este scrisă în tonalitatea *c-moll*, prezența alterațiilor și inflexiunilor armonice nu oferă senzația prezenței unei tonalități stabile. Unicul loc în această creație unde putem sesiza sau înțelege mai lesne tonalitatea este începutul reprizei, însă nu pentru mult timp, ci doar pe parcursul a opt măsuri. Nici spre sfârșitul peisei nu avem o tonalitate bine conturată, ultimul acord fiind constituit din două cvinte perfecte (citind de la vocea inferioară spre cea superioară): *c-g-f-c*, ce îmbină cele trei trepte funcționale de bază ale tonalității — *t, d* și *s*.

În lucrările corale *Dulce Plai* și *Lacul Albastru* ideile poetice sunt diferite, respectiv și materialul muzical, mijloacele de expresivitate, forma sunt diferite ba, mai mult, formează un contrast tematic. Însă există un detaliu comun în ambele texte poetice și anume — motivul apei. În *Dulce Plai* apa este prezentă sub forma mării albastre, iar în *Lacul Albastru* ea reprezintă chiar imaginea centrală — lacul. Nu în zadar acest motiv tematic este preferat de mulți poeți, căci „pentru mentalitatea arhaică, apa a generat o paradigmă de semnificații, pe cât de variată, pe atât de contradictorie: originea vieții, mijloc de purificare, centru de regenerare, plus semn al binecuvântării, al sacralității, al imaginarului, dar și instrument al morții, al maleficului, al stagnării prin înghețare” [3]. Deci, în contextul celor relatate anterior putem spune că apa poate întruchipa cele mai diverse idei sub cele mai variate forme și din cele mai contrastante perspective. Însă, pe lângă textele poetice, apa fiind purtătoare de o energie colosală,

poate fi reflectată și în muzică, aceasta din urmă fiind cel mai desăvârșit mod de redare a tuturor fenomenelor cunoscute ființei umane. Z. Tkaci a abordat motivul apei și în alte creații corale semnate de ea (de ex: *Adâncă mare*). În miniatura corală *Dulce Plai*, însă, măsura și ritmul general al piesei nu prezintă altceva decât o continuă mișcare a valurilor mării, mișcare ce oferă o senzație de exercitare a forței magnetice specifice apei, prin care te captivează și, de ce nu, — te hipnotizează, în sensul bun al cuvântului. Și sonoritatea armonică contribuie la redarea acelorași imagini – mișcarea apei, senzația de larg, volum, imensitate, necunoscut ș.a. factori specifici mării. Pe de altă parte, traiectoria liniei melodice redă un peisaj pastoral care, prin corelația cu toate mijloacele de expresivitate exemplificate anterior, formează un tablou complex.

Lacul Albastru prezintă însă o altă latură a apei, total diferită de cea din *Dulce plai*. Senzațiile de adânc, necunoscut, întuneric ș.a. nu ne părăsesc nici pentru un moment pe tot parcursul lucrării. Cu siguranță, această creație este una dintre cele mai desăvârșite miniaturi corale semnate de Z. Tkaci, deoarece mesajul piesei respective este unul mult mai complex în comparație cu alte miniaturi ale compozitoarei. Dacă în *Dulce Plai* este ilustrat un simplu tablou din natură, atunci în *Lacul Albastru* rolul primordial revine lumii lăuntrice a omului. Deși inițial și în acest caz, textul poetic pare să ilustreze un tablou din natură, acesta diferă semnificativ prin faptul că nu doar descrie o imagine, ci prezintă un rezultat al unei analize și tratări personale: apa, (aici – lacul) ar semnifica nemijlocit sufletul omului și rațiunea lui, precum și toate elementele aferente gândului omenesc. Armonia acestei lucrări este mai complexă decât în *Dulce plai* și reflectă o senzație cosmică lipsită de timp și spațiu, senzație care poate fi simțită și în spațiul subacvatic. După cum s-a relatat anterior, apa este un purtător puternic de energie, și dacă ar fi să comparăm cu ceva lumea lăuntrică a unui individ, luând în calcul că cosmosul este prea necunoscut, considerăm că anume acest element natural, apa, ar putea fi acela care ar reda pe deplin procesele ce au loc în micro-cosmosul personal.

Splendoarea acestei creații, mesajul poetic și cel muzical necesită a fi aduse în fața publicului de către interpreți, într-o formă cât mai convingătoare, dirijorului revenindu-i un rol important în procesul interpretativ. Este de datoria lui să respecte întocmai forma și structura creației și, în special, să nu trateze prea personal sensul textului, ci să ofere spațiu de imaginație celor care audiază această lucrare. *Lacul Albastru* este ca un micro-cosmos, pe care-l oferi ascultătorului, iar acesta îl umple cu propriile fantezii, asociații, trăiri.

Oricât de complexe sau de simple ar fi sensurile textelor acestor două miniaturi corale, ambele piese necesită o pregătire bună și o bună cunoaștere a materialului muzical. De asemenea, este principal de a respecta integritatea formei, structurii și tuturor mijloacelor de expresivitate.

Referințe bibliografice

1. МИРОНЕНКО, Е. Влияние переходных процессов на развитие постсоветского композиторского творчества в Республике Молдова. În: *Studiul Artelor și Culturologie: istorie, teorie, practică 2014 nr. 1 (21)*. Chișinău, 2014, pp.9–15.
2. БЕЛЫХ, М. Хоровые миниатюры а capella 3. Ткач позднего периода творчества: Черты стиля (часть I). În: *Anuar științific: Muzică, Teatru, Arte plastice*, 2013 nr.3. Chișinău, 2013, pp.141–148.
3. CAZACU, M. Apa — Semnificant Poetic. În: *Revista Română*, nr.4 (58), 2009. Iași, 2009, pp.18–19.